

Messier Klub

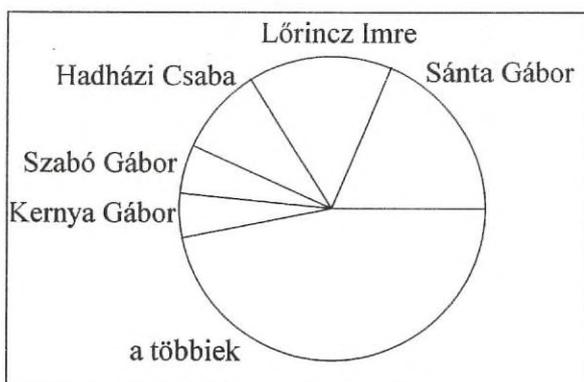
A Messier Klub 1998-ban

Valóban igen eredményes évet tudhatunk magunk mögött, hiszen a beérkezett észlelések mennyisége a gyakorlatilag borult téli időszak dacára elérte az eddigi legjobb évek volumenét. 26 észlelőnk 262 észlelést végzett, mégpedig csaknem kizárólag rajzos-leírásos megfigyeléseket. Fénykép és önálló leírás csak elszórtan akadt. (A CCD-s megfigyelések jelen listánkon nem szerepelnek.) Mint észlelőlistánkból látható, a legaktívabb megfigyelő Sánta Gábor lett, akit 49 Messier-beküldésével egyedülálló *jelenségnek* nevezhetünk, főleg, ha tekintetbe vesszük a többi szakcsoportnál fölmutatott teljesítményét is. Lőrincz Imre nem sokkal lemaradva követi őt, majd Hadházi Csaba és Szabó Gábor következnek a „kemény mag” éllovasaként.

ifj. Balogh Zoltán	11	Kernya Gábor	12	Osvald László	12
Berkó Ernő	1	Kiss Péter	4	Papp Sándor	11
Bozsoki János	6	Kovács Béla	2	Ricza Róbert	7
Dán András	9	Kovács Zsolt	1	Rózsahegyi Márton	5
ifj. Erdei József	8	Lőrincz Imre	40	Sánta Gábor	49
Fűrész Gábor	2	Már András Péter	2	Szabó Gábor	14
Hadházi Csaba	24	Müllbacher Ottó	3	Szabó Gyula	8
Kárpáti Ádám	8	Nagy Attila	6	Tóth Zoltán	11
Willand Péter	6				

Az észlelések megoszlása szokatlan: Első lett 8 észleléssel az M1, amit az M65-ről készült 7 rajz követ. A harmadik helyen az M15, 20, 42, 66 áll, míg 5 rajz készült a 30, 31, 33, 45, 51, 101 sorszámú objektumokról. Meglepő, sőt mulatságos, hogy olyan „nagyagyúk”, mint az M13, M27, vagy M57 még csak a közelébe sem férkőztek az élbolynak. (Az M13 például 3 megfigyeléssel „dicsekedhet”).

Az észlelések kiegyenlített megoszlása mindenesetre öröndetes (végtére is 110 Messier-objektum van az égen). Csak 17 objektumról nem készült megfigyelés 1998-ban.

A Meteor hasábjain 16 objektum bemutatására nyílt lehetőség, melynek keretében 57 megfigyelést tudunk többé-kevésbé bemutatni. Tóth Zoltán írt külön cikket a Coma Berenices galaxisairól (1998/4).

Az év kiemelkedő eseményeinek soraiban mindenképpen meg kell emlékeznünk az M96 szupernóvájáról, melyről 3 megfigyelést kaptunk.

A Klub ügyeinek vitelében kardinális szerepet vállalt Fűrész Gábor; emellett Barát Éva, Kiss László és Szabó Gábor hatékony támogatásáról kell megemlékezni.

SZABÓ GYULA

Régi magyar Messier-észlelések

Az 1885-ben megjelent S And, azaz az Androméda-köd szupernóvája, hosszú időre állította az érdeklődés középpontjába a csillagászatot. Különösen igaz ez a megállapítás a ködök és a változócsillagok világára.

Ennek köszönhetően a múlt század utolsó két évtizedében megjelent akadémiai kiadványokból viszonylag rövid keresgélés árán kaphatunk képet a korszak profi megfigyeléseiből. Mivel akkoriban még egyáltalán nem volt olyan széles körben elterjedve a csillagászatban a fényképezés, mint manapság, a publikációkban rengeteg helyen találni szöveges leírásokat, sőt, telerajzolt oldalakat.

Kezdjük az olvasgatást a Természettudományi Közlöny 18., 1886-os számával. Bártfay József cikkében a ködöket és a változócsillagokat mutatja be; sajnos csak szöveget közöl. A ködök közt három Messier-objektumot is felsorol.

M42

Ki ne gyönyörködött volna tiszta téli esteken a szép Orion csillagképben, vagy — mint a magyar nép hívja — a Kaszás csillagokon? E csillagalakzatban már szabad szemmel látható az Orion-köd. Teleszkópon át nézve, szabálytalan alakú; középső része a legfényesebb; ebben van a „trapéz”, egy négyes csillag. A ködöt 1655. évben Huyghens fedezte fel. II. Herschel a köd gyöngébb fényű részeit a legerősebb nagyítással sem volt képes csillagokra bontani.

M51

A legnevezetesebb ködök egyike a Vadászkutya-beli csigavonalú köd, melyet már Messier is látott, róla a legsikerültebb rajtot Lord Rosse készítette. Ezen úgy látszik, mintha a fénylő középpontból mintegy összekavarták volna az egész köd anyagát. Furcsa alakját tekintve csupán, azt gondolnánk, ez a köd gázalakú, pedig színképe erős nagyítással számtalan csillagra bontható.

M57

A Lyra-köd, a Wéga csillagtól délre, már 2–3 hüvelykes teleszkóppal látható, gyűrű alakú, szélei elmosódottak, II. Herschel a közepén gyenge ködfélét látott. Gothard Jenő herényi csillagász, midőn az érdekes tárgyat f.é. szeptember elején fotografálta, a ködben egy fotográfiailag látható csillagot fedezett fel. (...) A felvétel 1 óra 10 elsőpercz alatt történt, s a ködön sokkal több részlet látható, mint teleszkópon nézve. Úgy tűnik elő, mintha a végeiken egymásba fonódott zárójelek alakjából állna. Az új csillag, vagyis a mag a közepén tisztán látszik. Bécsben 27 hüvelykes óriási teleszkóppal három estén, bár nem egészen tiszta estén keresték, de mitsem láttak belőle.

A legtöbb ismeret azonban természetesen a szupernóvának köszönhetően maradt az utókorra. Az Értekezések a Természettudomány köréből 19. sz, 1890-es szám második cikkében Kövesligethy Radó a galaxissal és a szupernóvával kapcsolatos élményeit a következőképpen összegzi:

M31 + S And

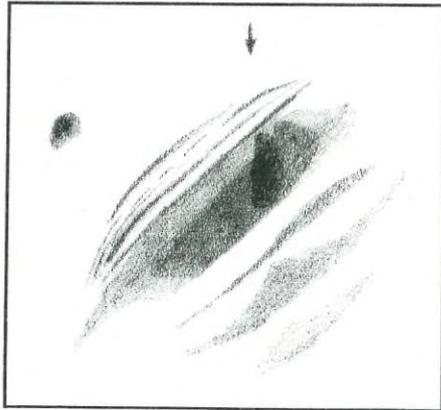
Rendesen a köd nevével illetett, erős nagyítással sem felbontható csillaghalmaz. (...) Szeptember 4-én az új ködfolt fényes magóval közel összeeső csillag még mindig csekély kiterjedésű korong képében tűnik fel. Színe narancsvöröses, spektruma folytonos. (...) Úgy látszik, hogy a csillag feltűnése a köd alakjának változására is tetemesen folyt be. Az elliptikus folt csúcsai ugyanis elenyésztek, vagy legalább nem láthatók, úgy, hogy alakja a korongéhoz hasonlít, intenzitása a középtől a szélekig gyorsan fogy. (...) Fénye október 5-én már oly gyenge volt, hogy csak a szem megerőltetése mellett volt némileg látható. (...)

Szívesen vallom be, hogy az új csillag kissé korongalakú külseje, az erős holdfény, mely a ködfolt fénytelenebb részeit tetemesen elmosta s nem kevésbé a csillaghalmaz föltételezett állandósága által befolyásolva a közzétételét eme megfigyelésnek én sem mertem magamra vállalni, s későbbben is csak az tudott vigasztalni, hogy a kontinens első megfigyelőjének jogát készségesen ismerte el a világ.

Kövesligethy ugyanis a fölfedezést megelőzően már látta a szupernóvát, és rendkívül csalódott volt, hogy nem jelentette be a jelenséget. Az ügynek egyébként érdekes végkifejlete az lett, hogy néhány magyar csillagász addig keresett valami változást az M31-ben, mígnem „odahallucináltak” egy második nóvát (1886-ban). Erről bővebben l. Meteor 1995/5, 40–42. A szupernóva megjelenése után sokan publikálták régebbi rajzaikat a kérdéses galaxisról. Most Heller Ágost egyik rajzát és részletrajzát mutatjuk meg be, a hozzá tartozó leírásokkal egyetemben.

Alakjára nézve hosszúkás, majdnem szimmetriás; északnyugatról délkeletre irányuló, a nagy tengelye 2,5 fok hosszú, kis tengelye 1 foknyi. 1860 október 19-ikén a nucleus az ábrán látható vázlat szerint hosszúkás alakban jelent meg. (Természettudományi közlöny, 17. sz.)

A téma iránt érdeklődőknek az előzőekben forrásként használt folyóiratok különböző számain tudom ajánlani. Ezenkívül arra kérünk mindenkit, hogy ha a témába vágó közleményt talál, arról értesítse a Messier Klubot is, mert a készülő Magyar Messier Albumban terveink szerint régi magyar észlelésekkel is foglalkozunk.

SZABÓ GYULA

Az MCSE 1999-es tájékoztatója — mely egy négyoldalas ismertetést is tartalmaz az 1999. augusztus 11-i teljes napfogyatkozásról — megrendelhető az MCSE postacímére küldött 60 Ft-nyi postabélyeg ellenében (1461 Budapest, Pf. 219.).